

BİR BİREYE PORTR E ÇİZİMİ YAPTIRILARAK KAZANDIRILABİLECEK BİLGİ VE BECERİLER

Yrd. Doç. Dr. Bülent SALDERAY*

Öz

Araştırmada, altı yaşında zihinsel anlamda özel gereksinimli bir bireye portre çizimi yaptırılarak kazandırılabilcek bilgi ve beceriler, bireyin başlangıç (öğretim öncesi) ve bitiş (öğretim sonrası) performans düzeyi gözlemlenerek değerlendirilmiştir.

Araştırmanın evrenini, altı yaşında zihinsel anlamda özel gereksinimli bir birey olan B.Ç. oluşturmaktadır. Bu araştırmada, gözlem formu kullanılmıştır. Gözlem formu ile elde edilen bilgiler, B.Ç.'nin başlangıç ve bitiş performans düzeyi olarak ayrıştırılmış ve istatistiksel bilgileri yansıtan bir tablo oluşturulmuştur.

Araştırmada; B.Ç. porte çizimi yaparak; portre çizimine yönelik omuz, büyük-küçük, alt-üst (aşağı-yukarı), içinde-dışında, sağ-sol (yan), ara-orta (arasında-ortasında) kavramlarını ve çizgisel yapıyı içeren gerekli bilgi ve becerileri edinmiştir. Bununla birlikte; B.Ç., porte çizimi yaparak, portre çizimine yönelik insan başı, insan yüzü, boyun kavramalarında; göstermeye dayalı bilgi ve becerileri edinmiş, sözel ifadeye dayalı bilgi ve becerileri ise edinmemiştir; sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonunda, ortaya çıkan sorunlara dayalı olarak çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zihin Engellilik, Portre Çizimi, Beceri, Görsel Sanatlar Eğitimi, Özel Eğitim.

* Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi- ANKARA, bsalderay@gazi.edu.tr
bsalderay@hotmail.com

TEACHABLE KNOWLEDGE AND SKILLS TO SIX YEARS OLD A MENTALLY EXCEPTIONAL CHILD WITH TEACHING PORTRAIT DRAWING

Abstract

In the research; it has been evaluated with observing six years old a mentally exceptional child (before and after of his performance level) about teachable knowledge and skills with teaching portrait drawing.

At the main base of the research (The research universe has been existed) it has been included B.Ç. who is six years old a mentally exceptional child. In the research, has been used a observing form. The datums which acquired by the observing form has been decomposed as a before and an after of his performance level and constituted as a table which include statical datums.

The conclusions of the research is mentioned that; B.Ç. acquired necessary knowledge and skills about the portrait drawing that are concept of shoulder, big-small, under-on (down-up), in-out, left-right (side), middle and structure of drawing with drawing a portrait; B.Ç. acquired necessary knowledge and skills which about showing and not acquired necessary knowledge and skills which about verbal expression with the portrait drawing that include concept of human head, human face and neck.

These are the results of the research. Beside these, the researcher has given place to his (the) suggestions based upon the problems that has came out at the end of the research.

Key Words: Mentally Retardation, Portrait Drawing, Skill, Visual Arts Education, Special Education.

Giriş

Genel anlamda, görsel sanatlar eğitimi; desen, resim, heykel, seramik, ... vb. alanların, bireyin eğitim süreci içerisinde gerek amaç (iyi nitelikli görsel sanatlar çalışmasının oluşturulması) gerekse aracı (görsel sanatlar uygulamaları ile bireyin gelişim alanlarına hizmet edilmesi) olarak kullanılması ile gerçekleştirilen bir eğitim şekli olarak tanımlanmaktadır (Özsoy, 2003; Salderay; 2003; San, 1997). Ancak; özel gereksinimli (zihin engelli, görme engelli, işitme engelli, ortopedik engelli, üstün zekalı, ... vb.) bireyler için görsel sanatlar eğitimi (özel görsel sanatlar eğitimi), özel gereksinimli bireyin var olan bilme ve yapabilme düzeyini (performansını) daha iyi bir konuma getirebilmek için; bireyin mevcut ihtiyaçları

göz önünde bulundurularak oluşturulmuş görsel sanatlar içerikli, sistemli uygulamalar dizisi şeklinde yorumlanmaktadır (Salderay, 2008).

Yukarıda yapılan tanımları destekler nitelikte; Schloss vd. (1995), Polloway ve Patton (1997), özel gereksinimli bireylerin özellikle de zihinsel anlamda özel gereksinimli bireylerin, hızla değişen ve bu değişime hızla uyum sağlayan bireylerin barınabildiği günümüz modern dünyasına uyum sağlamalarında; görsel sanatlar eğitimi çalışmalarından faydalanılması gerektiğine dikkat çekmektedirler. Aynı şekilde; Salderay (2001), Grytting (2000), Ochipa (1991), Kelchner (1989) ve Rodriguez (1984), özel görsel sanatlar eğitimi çalışmalarının (uygulamalarının); öğrencinin, birçok duyu organına hitap ettiği, değişimlerin anında ve somut olarak algılanmasına imkan tanıdığı, sözel ve düşünsel anlatımların kullanılan malzemede somut olarak görmesine olanak verdiği, etken (aktif) olarak çalışmaya katılımını sağladığı, kendisi ve çevresi ile ilgili farkındalığını artırdığı, yapabilirlik düzeyini geliştirdiği, karar verme ve uygulayabilme yönünü pekiştirdiği ve geliştirdiği, özgüven ve benlik değerinin gelişimini sağladığı, yapabildiğini görerek başarı duygusunu anında yaşamasına olanak tanıdığı, yapmaya (girişimde bulunmaya) yönelik cesaretini desteklediği ve motivasyonunu artırdığı için bilginin kalıcı olmasına ve becerilerin edinilmesine büyük oranda katkı sağladığından bahsetmektedirler.

Bahsedilenlerden de anlaşılacağı gibi; görsel sanatlar eğitimi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar, doğru bir sistematik içerisinde ve bireyin yapısını geliştirmeye yönelik kullanıldığında, birey gelişimi için oldukça önem taşıyan bilgi ve becerilerin edinilmesine ve kalıcılıklarının sağlanmasına olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda; zihinsel anlamda özel gereksinimli bir bireyin insan başı (portre) çizimi yaparak ne tür bilgi ve becerileri edinebileceği düşüncesi gündeme gelmiştir. Ortaya çıkan bu düşünceden hareketle “Altı yaşında zihinsel anlamda özel gereksinimli bir bireye portre çizimi yaptırılarak kazandırılacak bilgi ve beceriler nelerdir?” sorusu problem cümlesi olarak belirlenmiş ve sorun çeşitli yönleriyle araştırılarak irdelenmiştir.

Yöntem

Bu araştırma, gözleme dayalı nitel bir araştırmadır. Karasar (1994: 156-158)’a göre; gözleme dayalı nitel araştırma; belli bir kimse, yer, olay, nesne, durum ve şartla ilgili bilgi toplamak için gözlem sürecine katılımında bulunarak belirli hedeflere yönelik gözlem yapılması olarak ifade edilmektedir. Bu bilgiler ışığında; bu araştırmada, altı yaşında zihinsel anlamda özel gereksinimli bir bireye

portre çizimi yaptırılarak kazandırılacak bilgi ve beceriler nelerdir? Sorusuna yanıt bulmak amacı ile öğrencinin, başlangıç (öğretim öncesi) ve bitiş (öğretim sonrası) performans düzeyini belirlemeye yönelik bir gözlem formu (Tablo 1) kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, altı yaşında zihinsel anlamda özel gereksinimli bir birey olan B.Ç. olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda; araştırmanın evreni tanımlanan evren üzerinden yürütülmüştür.

Araştırmaya Katılan Öğrenci: B.Ç. 02.01.2003 tarihi doğumlu özel gereksinimli bir erkek öğrencidir. Antalya Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından en son 05.12.2008 tarihinde verilen özel eğitim değerlendirme kurul raporuna göre B.Ç., “Hafif Zihinsel Engelli” olarak tanılanmaktadır. Verilmiş olan bu rapordan hareketle B.Ç. Zihinsel Anlamda Özel Gereksinimli Bir Birey olarak nitelendirilebilir. B.Ç. ile 2007 sonbaharından bu yana çalışmış rehabilitasyon kadrosuna (2 özel eğitim öğretmeni, 2 çocuk gelişimi öğretmeni, 1 dil ve konuşma terapisti, 1 psikolog ve 1 fizyoterapist) göre;

a) sosyal-iletişim becerileri açısından; toplumsal kurallara yaşının gerektirdiği özellikler çerçevesinde uyum sağlayabildiği, anlık gelişen durumlarda heyecanlanarak kasılma ve sağ elini uzun süreli sallama gibi davranış problemlerinin olduğu ancak; öğrenmesini engelleyecek her hangi bir davranış probleminin olmadığı, net sözel ifade de bulunamasa da iletişime geçmek için çaba harcadığı ve beden dilini doğru kullanabildiği,

b) bilişsel beceriler açısından; yer/konum, şekil, biçim, renk, zıt (büyük-küçük, ince-kalın, kısa-uzun, zayıf-şişman, ... vb.), sayı kavramlarında eksikliklerin olduğu ancak; öğrencinin alıcı yönü olduğundan sistemli bir çalışma ile edinebileceği, yazı yazmaya hazırlık çizgi çalışmalarında kalemi tutuş ve kullanım yapısının olduğu ancak; anlamlı çizgi çizmede çalışılması gerektiği,

c) dil ve konuşma becerileri açısından; alıcı dilin (söylenenleri anlama) mevcut olduğu ancak; ifade edici dilde ve sestek kelimeleri ayırt etmede zorluk yaşadığı, bazı sesleri (a, e, o, b ... vb. gırtlak ve dudak hareketi gerektiren sesleri) çıkarabildiği bazı sesleri (s, ş, ç, ğ, r, z, v, j, ... vb. nefes ve dil hareketi gerektiren sesleri) ise çıkaramadığı, sesleri birleştirerek kullanmada sıkıntı duyduğu,

d) devinsel (motor) beceriler açısından; işlem yapmasına engel teşkil edecek fiziksel anlamda herhangi bir fiziki sorunun olmadığı,

e) günlük yaşam becerileri; yaşının gerektirdiği özellikler çerçevesinde kaşık-çatal kullanarak yemek yiyebildiği, kendi suyunu şişeden bardağa doldurup içebildiği, yer-masa-sandalye, ... vb. bezle silebildiği, bıçakla ekmeğe reçel-bal-krem çikolata, vb. sürebildiği,

f) öz-bakım becerileri; yaşının gerektirdiği özellikler çerçevesinde elini-yüzünü yıkayabildiği, kıyafetlerini giyip çıkarabildiği, cırt cırtlı ayakkabıları giyip çıkarabildiği, tuvalet becerisine sahip olduğu, dişlerini fırçalayabildiği, temizlik kurallarına dikkat ettiği ifade edilmektedir.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi: Araştırmacı, B.Ç. ile çalışmış rehabilitasyon kadrosu (2 özel eğitim öğretmeni, 2 çocuk gelişimi öğretmeni, 1 dil ve konuşma terapisti, 1 psikolog ve 1 fizyoterapist) ile görüşerek öğrencinin genel performansı (bilme ve yapabilme düzeyi) hakkında bilgi almıştır. Almış olduğu bilgiler ışığında ve rehabilitasyon kadrosuna danışarak öğrencinin öncelikli hedeflerini belirlemiştir. Hedeflerin belirlenmesinin ardından, belirlenen hedeflere ulaşılmasını sağlayacak bir görsel sanatlar çalışması (portre çizimi) belirlemiştir. Görsel sanatlar çalışmaları içerisinde yer alan portre çiziminin belirlenmesinin ardından, portre çizimi ile öğrencinin edinebileceği bilgi ve beceriler belirlenmiş ve maddeler halinde yazılmıştır. Bu doğrultuda; araştırmacı tarafından, araştırmanın amaçlarına uygun 10 bölümden oluşan, 55 maddelik bir gözlem formu (Tablo 1) geliştirilmiştir. Daha sonra, oluşturulan maddeler rehabilitasyon kadrosuna gösterilmiş ve onların önerileri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin ardından ortaya çıkan gözlem formu, Türk dili ve edebiyatı alanından bir uzmana inceletilerek Türkçe ifadeler üzerinde düzeltmeler yapılmış ve uzman görüşlerine dayalı olarak ölçeğin (gözlem formunun) kullanılabilir olduğuna karar verilmiştir.

55 maddeden oluşan gözlem formu sorularının değerlendirilmesinde, iki seçenektен oluşan bir derecelendirme ölçeği kullanılmıştır. Bu doğrultuda; oluşturulan derecelendirme tüm sorular için; işlemi yapabiliyor (+) ve işlemi yapamıyor (-) şeklindeki sembollerle ifade edilmiştir. Araştırmacı, belirtilen seçeneklerden duruma uygun olan sembolü seçerek gözlem formuna kaydetmiştir.

Verilerin Toplanması: Araştırmacı, portre çizimi öğretimine başlamadan önce, gözlem formunu öğrenciye uygulamış ve öğrencinin başlangıç (öğretim öncesi) performans düzeyini yansıtan verileri forma kaydetmiştir. Öğrencinin başlangıç performansı, gözlem formuna kaydedildikten sonra, 40'ar dakikalık toplam 20 oturumu kapsayan ve 10 hafta süren portre (insan başı) çiziminin öğretim aşamasına geçilmiştir. Bu süreçte öğrenciye; baş, göz, göz-bebeği, kirpik,

kaş, burun, burun-deliği, dudak, kulak, saç, boyun, omuz çizimi öğretimi, ileri zincirleme yöntemine (portre çiziminin ilk yapılandan son yapılandan doğru basamaklandırılması) göre önceden hazırlanmış bir portre çizimi beceri analiz formu kullanılarak aktarılmış ve her oturumun aynı özellikler (aynı mekanın, masanın, sandalyenin, ders saatinin, kurşun kalemin, kağıdın, aynı sürenin, ... vb. kullanılmasına yönelik özellikler) çerçevesinde uygulanmasına özen gösterilmiştir.

Bu doğrultuda; her oturumda öğrenci ile yapılan ve yapılacak aşamalara yönelik konuşulmuş, yapılan ve yapılacak aşamalara yönelik konuşturulmuş ve aşama aşama bir portre çizimi yapması sağlanmıştır. Gerçekleştirilen portre çizimi çalışmaları, ileri zincirleme yöntemi kullanılarak, basitten zora (karmaşığa) doğru, görsel olarak basamaklandırılmış sıralı çizim kartları tekniği kullanılarak uygulanmıştır. Görsel olarak basamaklandırılmış sıralı çizim kartları tekniğinde her bir çizim aşaması bir kartta belirtilmekte ve aşama aşama kartlarla öğrencinin/bireyin çizimsel süreci yönlendirilmektedir. Bu doğrultuda; 20 oturumdan sonra, öğrencinin başlangıç (öğretim öncesi) performans düzeyini belirlemek için kullanılan gözlem formu, araştırmacı tarafından tekrar öğrenciye uygulanmış ve elde edilen veriler bitiş (öğretim sonrası) performans düzeyi olarak forma kaydedilmiştir. Araştırmacının portre çizimi öğretiminden önce ve sonra, öğrencinin başlangıç (öğretim öncesi) ve bitiş (öğretim sonrası) performans düzeyini yansıtan verileri gözlem formuna kaydetmesi ile araştırmanın verileri elde edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümünde problemin çözümü yapılmış ve çözümlere dayalı bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 1: Portre Çizimi ile İlgili Bilgi ve Beceri Yapısını Yansıtan Başlangıç (Öğretim Öncesi) ve Bitiş (Öğretim Sonrası) Performans Düzeyi

SORULAR		(1.) Başlangıç Düzeyi	(2.) Bitiş Düzeyi
1. İNSAN BAŞI KAVRAMI			
.1	Başın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	+	+
.2	Baş gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda baş diye yanıt verebiliyor mu?	-	+
Başın Bölümleri			
.3.	Gözün neresi diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.4.	Göz (gözler) gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda göz diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.5.	Göz-bebeğin neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.6.	Göz-bebeği gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda göz-bebeği diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.7.	Kirpiğin neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.8.	Kirpik (kirpikler) gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda kirpik diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.9.	Kaşın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.10.	Kaş (kaşlar) gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda kaş diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.11.	Burunun neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.12.	Burun gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda burun diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.13.	Burun-deliğinin neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.14.	Burun-deliği gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda burun-deliği diye yanıt verebiliyor mu?	-	-

	mu?		
.15.	Dudağın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.16.	Dudaklar gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda dudak diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.17.	Ağzın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	+	+
.18.	Ağız gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda ağız diye yanıt verebiliyor mu?	-	+
.19.	Kulağın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.20.	Kulaklar gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda kulak diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
.21.	Saçın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	+	+
.22.	Saç gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda saç diye yanıt verebiliyor mu?	-	+
2. İNSAN YÜZÜ KAVRAMI			
.1	Yüzün neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.2.	Yüz gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda yüz diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
3. BOYUN KAVRAMI			
.1.	Boynun neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.2.	Boyun gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda boyun diye yanıt verebiliyor mu?	-	-
4. OMUZ KAVRAMI			
.1.	Omuzların neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.2.	Omuzlar gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda omuz diye yanıt verebiliyor mu?	-	+
5. ÇİZGİ YAPISI			
.1.	Yukarıdan aşağı veya aşağıdan yukarı düz çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.2.	Soldan sağa veya sağdan sola düz çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.3.	“c” harfine benzer yarım ay şeklini çağrıştıran çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.4.	Ters “c” harfine benzer çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.5	Daire (yuvarlak) çizebiliyor mu?	-	+
.6.	“u” harfine benzer yukarıdan aşağıya doğru eğilip tekrar yukarı doğru yönelen çizgi	-	+

	çizebiliyor mu?		
.7.	Ters “u” harfine benzer aşağıdan yukarıya doğru eğilip tekrar aşağıya doğru yönelen çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.8.	Üst soldan alt sağa veya alt sağdan üst sola doğru eğik çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.9.	Üst sağdan alt sola veya alt soldan üst sağa doğru eğik çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.10.	“v” harfine benzer üsten alta doğru gelip tekrar yukarı çakan bir çizgi çizebiliyor mu?	-	+
6. BÜYÜK-KÜÇÜK KAVRAMI			
.1.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş küçük ve büyük iki daireden hangisi büyük? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.2.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş küçük ve büyük iki daireden hangisi küçük? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?	-	+
.3.	Kâğıt yüzeyine küçük bir daire çiz denildiğinde çizebiliyor mu?	-	+
.4.	Kâğıt yüzeyine büyük bir daire çiz denildiğinde çizebiliyor mu?	-	+
7. ALT-ÜST (AŞAĞI-YUKARI) KAVRAMI			
.1.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin üst dış kısmına kalem ucunu koyup dışa doğru düz bir çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.2.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin alt dış kısmına kalem ucunu koyup dışa doğru düz bir çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.3.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş aralıklı iki çizgiyi alt uç kısımlarından birleştirebiliyor mu?	-	+
.4.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş aralıklı iki çizgiyi üst uç kısımlarından birleştirebiliyor mu?	-	+
8 İÇİNDE-DIŞINDA KAVRAMI			
.1.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin içine küçük bir daire çizebiliyor mu?	-	+
.2.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin dışına küçük bir daire çizebiliyor mu?	-	+
9. SAĞ-SOL (YAN) KAVRAMI			
.1.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin sağ dış kenarına “ters c harfi” şeklinde ucu daireye bakan bir çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.2.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin sol dış kenarına “c harfi” şeklinde ucu daireye bakan bir çizgi çizebiliyor mu?	-	+
.3.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin sağ dış kenarına aynı büyüklükte bir daire çizebiliyor	-	+

	mu?		
.4.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin sol dış kenarına aynı büyüklükte bir daire çizebiliyor mu?	-	+
10. ARA-ORTA (ARASINDA-ORTASINDA) KAVRAMI			
0.1.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin tam ortasından, bir yandan diğer yana giden ve daireyi ikiye bölen düz bir çizgi çizebiliyor mu?	-	+
0.2.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş bir dairenin tam ortasına küçük bir daire çizebiliyor mu?	-	+
0.3.	Kâğıt yüzeyine çizilmiş iki dairenin arasına aynı büyüklükte bir daire çizebiliyor mu?	-	+

Kullanılan Semboller ve Açılımları: “+”: İşlemi Yapabiliyor
“-”: İşlemi Yapamıyor

Tablo 1’de yansıtılan verilere bakılarak öğrencinin başlangıç düzeyi incelendiğinde; öğrencinin sadece, 1.1. Başın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu?, 1.17. Ağız neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu? ve 1.21. Saçın neresi? diye sorulduğunda gösterebiliyor mu? maddelerinde belirtilen göstermeye dayalı işlemleri yapabildiği; diğer maddelerde (1.2., 1.3., 1.4., 1.5., 1.6., 1.7., 1.8., 1.9., 1.10., 1.11., 1.12, 1.13., 1.14., 1.15., 1.16., 1.18., 1.19., 1.20., 1.22, 2.1., 2.2., 3.1., 3.2., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4., 5.5., 5.6., 5.7., 5.8., 5.9., 5.10., 6.1., 6.2., 6.3., 6.4., 7.1., 7.2., 7.3., 7.4., 8.1., 8.2., 9.1., 9.2., 9.3., 9.4., 10.1., 10.2., 10.3.) belirtilen işlemleri ise yapamadığı görülmektedir. Yine Tablo 1’de yansıtılan verilere bakılarak öğrencinin bitiş (öğretim sonrası) düzeyi incelendiğinde; öğrencinin sözel ifadeleri içeren; 1.4. Göz (gözler) gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda göz diye yanıt verebiliyor mu?, 1.6. Göz-bebeği gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda göz-bebeği diye yanıt verebiliyor mu?, 1.8. Kirpik (kirpikler) gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda kirpik diye yanıt verebiliyor mu?, 1.10. Kaş (kaşlar) gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda kaş diye yanıt verebiliyor mu?, 1.12. Burun gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda burun diye yanıt verebiliyor mu?, 1.14. Burun-deliği gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda burun-deliği diye yanıt verebiliyor mu?, 1.16. Dudaklar gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda dudak diye yanıt verebiliyor mu?. 1.20. Kulaklar gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda kulak diye yanıt verebiliyor mu?, 2.2. Yüz gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda yüz diye yanıt verebiliyor mu?, 3.2. Boyun gösterilip “bu ne?” diye sorulduğunda boyun diye yanıt verebiliyor mu? maddelerinde belirtilen işlemleri yapamadığı, diğer maddelerde (1.1., 1.2., 1.3., 1.5., 1.7., 1.9., 1.11., 1.13., 1.15., 1.17., 1.18., 1.19., 1.21., 1.22, 2.1., 3.1., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4., 5.5.,

5.6., 5.7., 5.8., 5.9., 5.10., 6.1., 6.2., 6.3., 6.4., 7.1., 7.2., 7.3., 7.4., 8.1., 8.2., 9.1., 9.2., 9.3., 9.4., 10.1., 10.2., 10.3.) belirtilen işlemleri ise yapabildiği görülmektedir. Diğer bir ifade ile; öğrenci, başlangıç düzeyinde 3 maddeyi yapıp 42 maddeyi yapamazken, bitiş düzeyinde 35 maddeyi yapabilir duruma geldiği 10 maddeyi ise yine yapamaz durumda olduğu görülmektedir.

Elde edilen verilerden hareketle; öğrencinin, omuz, büyük-küçük, alt-üst (aşağı-yukarı), içinde-dışında, sağ-sol (yan), ara-orta (arasında-ortasında) kavramlarını ve çizgi yapısını içeren maddelerde (4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4., 5.5., 5.6., 5.7., 5.8., 5.9., 5.10., 6.1., 6.2., 6.3., 6.4., 7.1., 7.2., 7.3., 7.4., 8.1., 8.2., 9.1., 9.2., 9.3., 9.4., 10.1., 10.2., 10.3.) belirtilenlerin tamamını; insan başı, insan yüzü, boyun kavramalarında ise göstermeye dayalı maddelerde (1.1., 1.2., 1.3., 1.5., 1.7., 1.9., 1.11., 1.13., 1.15., 1.17., 1.18., 1.19., 1.21., 1.22, 2.1., 3.1.) belirtilenleri; portre çizimi yaparak bu alanlarda bilgi ve beceri edindiği söylenebilir. Ortaya çıkan durumu destekler nitelikte; Rooney (2004), Mason vd. (2004), Keirstead ve Graham (2004), Salderay, (2001), Grytting (2000), Polloway ve Patton (1997), resim yapmaya ilişkin gerçekleştirilen çizgi çalışmalarının, amaca yönelik belirli bir sistem içerisinde, öğrencinin diğer gelişim alanlarındaki ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak aktarılabileceğinden söz etmektedirler. Bununla birlikte; bu aktarımların gerçekleşmesinde öğretmen yeterliliğinin önem taşıdığı ve bunun bilgi ve beceri edinimine etki ettiğini de dile getirmektedirler. Aynı şekilde; Kellogg ve O'Dell (1967), çocukların yaptığı çizgi çalışmalarının, onların öğrenme yapısını artırdığını ve bilişsel ve beceriye dayalı yönlerinin gelişmesine hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

Portre çiziminin öğrencinin bilgi ve beceri edinmesine olumlu katkı sağladığına yönelik Tablo 1'deki bitiş (öğretim sonrası) düzeyi sonuçlarının, alanda yapılmış çalışmalarla bağdaşması yanında; ortaya çıkan olumlu sonuçta, öğrencinin portre çizimini bir dersten çok oyun olarak görmemesinin de etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca; öğrencinin oturumlarda (derslerde) etken katılımcı olmasının da bilgi ve becerileri edinmesinde etkili olduğu dile getirilebilir. Bununla birlikte; öğrencinin, yapmış olduğu işi istemesi, yapılan işi önemsemesi ve sevmesinin de verilen bilgi ve becerileri edinmesinde etkili olduğu söylenebilir. Öğrencinin; portre çizimi çalışmalarında yapabildiği işlemleri kâğıt üzerinde somut olarak görmesi ve başarı (yapabiliyorum) duygusunu anında somut olarak yaşamasının da verilen bilgi ve becerileri edinmesinde etkili olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte; öğrencinin mevcut zihinsel performansının (zihinsel anlamda bilme ve

yapabilme durumunun), yeni bilgi ve becerileri edinebilecek düzeyde olmasının da öğrenmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 1 incelendiğinde; öğrenci bitiş (öğretim sonrası) düzeyinde birçok maddeyi (45) yapabilir duruma gelmiş olmasına rağmen; yapamadığı 10 maddenin (1.4., 1.6., 1.8., 1.10., 1.12., 1.14., 1.16., 1.20., 2.2, 3.2.) de var olduğu görülmektedir. Öğrencinin yapamadığı (edinemediği) bu maddeler incelendiğinde ise; maddelerde belirtilen birtakım kelimeleri öğrencinin sözel ifade edemediğinin sorgulandığı görülmektedir. Bu 10 madde ile ilgili ortaya çıkan olumsuz durumun tersine, alanda yapılmış çalışmalar incelendiğinde, portre çizimine yönelik yapılan çalışmaların öğrencinin sözel ifadesine yönelik dil ve konuşma yapısına katkı sağladığı görülmektedir. Salderay (2008, 2001), görsel sanatlara yönelik çalışmaların, öğrencinin sözel ifadesine yönelik dil ve konuşma yapısını geliştirme amacını taşımasının, öğrencinin dil ve konuşma becerisini geliştirdiğinden bahsetmektedir. Aynı şekilde; Polloway ve Patton (1997), Mason vd. (2004), Meros (1990) da, görsel sanatlar çalışmalarının öğrencinin, özgüveninin gelişmesine, istekliliğinin (motivasyonunun) artırılmasına, heyecanının giderilmesine, kendini güvende ve mutlu hissetmesine, eğlenerek ve oynayarak öğrenmesine, kişilerle ve nesnelere iletişime geçmesine ve dil ve konuşma etkinliklerinin çalışma içerisinde uygulanmasına yönelik fırsatları vermesinden dolayı, dil ve konuşma yapısının gelişmesine zemin hazırladığından söz etmektedirler.

Yukarıda belirtilenlerin yanında; bitiş (öğretim sonrası) düzeyindeki 10 maddenin (1.4., 1.6., 1.8., 1.10., 1.12., 1.14., 1.16., 1.20., 2.2, 3.2.) öğrenci tarafından edinilememesinde öğrencinin dil ve konuşma yapısındaki var olan fiziki (eksikliklerin) koşullarının da etkili olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte; bilindiği gibi; dil ve konuşma eğitimi, dil ve ağız kaslarını geliştirmeye yönelik çalışmalarla paralel sürdürülmekte, uzun ve sistemli bir eğitim sürecini gerektirmektedir. Ancak; portre çizimine yönelik oturumların 20 oturum gibi kısa bir süre ile sınırlı kalmasının da öğrencinin sözel ifadeleri edinmemesinde etkili olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak öğrencinin, kendine ait bir iletişim şekli (işaret/beden dilini, mimik ve jestleri sıklıkla kullanması ve bunlara ek olarak; ifade etmek istediği birçok şeyi “aga”, “aıııgh” veya “aıııghha” şeklinde çıkardığı seslerle ifade etmeye çalışması) geliştirmesi, geliştirdiği bu iletişim şeklinin başkaları tarafından anlaşılması ve bundan dolayı öğrencinin konuşma konusunda kendisini zorlamasının da sözel ifade şeklini öğrenmemesinde etkili olduğu düşünülebilir.

Sonuç

Araştırmanın problemi göz önüne alınarak elde edilen bulgulardan hareketle aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır:

1. B.Ç. porte çizimi yaparak; portre çizimine yönelik omuz, büyük-küçük, alt-üst (aşağı-yukarı), içinde-dışında, sağ-sol (yan), ara-orta (arasında-ortasında) kavramlarını ve çizgisel yapıyı içeren gerekli bilgi ve becerileri edinebildiği sonucuna varılabilir.
2. B.Ç. porte çizimi yaparak; portre çizimine yönelik insan başı, insan yüzü, boyun kavramlarında; göstermeye dayalı bilgi ve becerileri edinebildiği sözel ifadeye dayalı bilgi ve becerileri ise edinemediği sonucuna ulaşılabilir.

Öneriler

Araştırmanın bulguları doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik birtakım önerilerde bulunulabilir.

Uygulamaya yönelik öneriler:

1. Zihinsel anlamda özel gereksinimli bireylerle yapılan portre çizimi çalışmaları, bireye bilgi ve beceri kazandırmak amacı ile kullanılmalıdır.
2. Zihinsel anlamda özel gereksinimli bireylerle yapılan portre çizimi çalışmaları, bireyin yapamadıklarından yola çıkarak programlanmalı ve uygulanmalıdır.
3. Zihinsel anlamda özel gereksinimli bireylerle yapılan portre çizimi çalışmalarında bireyin edinebileceği bilgi ve becerilerin beceri analiz basamakları oluşturulmalı ve bu doğrultuda bir öğretim yapılmalıdır.

İleri araştırmalara yönelik öneriler:

1. Yapılan bu araştırmaya benzer bir araştırmanın, portre çizimi yapamayan ve portre çizimi yaparak edinilebilecek bilgi ve becerilere sahip olmayan veya bir kısmına sahip olan çeşitli yaş gruplarındaki (7-9, 10-12, 13-18, 19-25) zihinsel anlamda özel gereksinimli bireylere uygulanması önerilebilir.
2. Benzer bir araştırmanın, normal gelişim özelliği gösteren altı yaşındaki bir bireye uygulanarak; zihinsel engelli altı yaşındaki bir birey ile normal gelişim özelliği gösteren bir bireyin, portre çizimi yaparak edinebilecekleri bilgi ve becerilere yönelik edinim hızlarının karşılaştırılması önerilebilir.

Kaynakça

- GRYTTING, C. (2000). The Benefits of Art Education; Forum: Thoughts To Share. **United State of America: Arts & Activities**, 127 (3), 66.
- KARASAR, N. (1994). **Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. (Altıncı Baskı). Ankara: 3 A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- KEİRSTEAD, C. and Graham, W. (2004). **VSA Arts Research Study: Using The Arts To Help Special Education Students Meet Their Learning Goals**. United State of America: RMC Research Corporation.
- KELCHNER, T.A. (1989). An Approach to Enhance Critical Thinkig ond Problem Solving Skills of Mentally Retarded Childeren Through o Broad Based Art Education Approach. MS Thesis, University of Kutztown
- KELOGG, R., O'Dell, S. (1996). **The Psychology of Childeren's Art**. The United States of America: CRM-Random House Publication CRM Inc.
- MASON, C., Steedly, K. and Thormann, M. (2004). Arts Integration; How Do the Arts Impact Social, Cognitive and Akademik Skills?. The United State of America: Washington, DC: VSA Arts.
http://www.vsarts.org/documents/resources/research/tec_vsa_article_092105.pdf
adresinden 21 Mayıs 2006 tarihinde alınmıştır.
- MEROS, D.M. (1990). A Developmental/Behavioral to Art Therapy for Persons with Mental Retardation. MS Thesis, Ursuline College
- OCHIPA, D.T. (1991). The Development of A Conceptual Framework of Art for Mentally Retarded Adults Who are Multiply Handicapped and are Living in Restricted Facilities. Ph.D Thesis, University of Florida State
- ÖZSOY, V. (2003). **Görsel Sanatlar Eğitimi; Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
- POLLOWAY, E. A. and Patton, J. R. (1997). **Strategies for Teaching Learner with Special Needs**. The United States of America: New Jersey: Merrill, an Imprint of Macmillan Publishing Company.
- RODRIQUEZ, S. (1984). **The Special Artist's Handbook Art Activities and Adeptive Aids for Handicapped Students**. The United States of America: Dale Seymour Publications.
- ROONEY, R. (2004). Arts-Based Teaching and Learning. United State of America: **VSA Arts Washington, DC**.

http://www.vsarts.org/documents/resources/research/VSAarts_Lit_Rev5-28.pdf adresinden 28 Aralık 2005 tarihinde alınmıştır.

SALDERAY, B. (2001). Zihin Engelli Bireylerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Plastik Sanatlar Eğitimine İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı.

SALDERAY, B. (2003). Zihinsel Engelli Bireyler İçin Güzel Sanatlar Eğitimi. **Milli Eğitim Bakanlığı: Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, 39 (4) 32-33.

SALDERAY, B. (2008). Türkiye'deki Zihin Engelliler İş Okullarında Görsel Sanatlar Dersinin Öğrencilerin Beceri, Davranış ve Meslek Edinimindeki Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı.

SAN, İ. (1997). **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık**. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları TİSA Matbaası.

SCHLOSS, P. J., Smith, M. A. and Schloos, C. N. (1995). **Instructional Methods for Adolescents with Learning and Behavior Problems**. The United States of America: Allyn & Bacon A Simon Schuster Company.

Resim 1: B.Ç.'nin 1. Oturumda Yapmış Olduğu Çizim

Resim 2: B.Ç.'nin 20. Oturumda Yapmış Olduğu Çizim

